

Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

Collectanae - Cod. Ettenheim-Münster 394

[S.l.], [17. Jahrh.]

De indigeniis cognoscendis

[urn:nbn:de:bsz:31-134055](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:bsz:31-134055)

De ingemys cognoscendis.

Oratio.

Vtrum, et quomodo agnosci possint
sint ingenia. — C —

Cum multa præclara, ac, nobis a Divi
immortalibus tributa atq; quædam, præ
magis arcana ab ipsede revelata sint, om
nium tamen rerum hæc ita se comparata, ut
præterquam ipsæ ex toto apprehendere, nisi
magis plenissime complecti, et intelligere
non possimus, acriter tamen invidet, non sensu ex
ritentiamque cadentibus deprehendi possunt.
Ignis cognoscitur ex fumo ipso et calore
nullaq; certiore divinitatio, et cognitio ignis
nisi ex fumo alicubi erumpente. Arborum
forma et species ex ipsarum folijs deprehende
tur. quercus, Jovis arbor, Pyrus, Bicus,
Laurus, aliarum omnium discrimina foliorum
differentia, certisq; alijs signis cognoscuntur
qui bor ad aratrum adhibentur, cognoscuntur ex
tergore et collo: qui ad curvum et capiteque
ex armit; qui canis ad venationem ex raris
sagacitate, argutusq; aurum cognoscitur. Sic
etiam indolis animorum cognosci propriis ponat
et ingenia ad quas res tractandas aptum

naturam, sit pari modo amittaduertere ex
nomullis signis, certisq, quibusdam notis
deprehendere potung, et potung affirmare.
Huc vero eiusmodi ingenioru modis signa
sunt, et indicia, du apud nos necu, de spicio,
et reputo, saucte. Hae n. si dicendo con
sequi potesim, n dubitamus, quin ad nentes,
terat id quod imprimis optamus, optimoru
ingenioru cognoscendoru cupiditate ad
ducta ualere plurimum debeat oratio.

Quenatoru ingenia ee certu e, ita uicij
sui ingenioru ee indicia, n potung dubitare
qua quomā reru aliaru ee raa uoluit n.
Quare eadem ingenij uoluerit iniquissime
delegare. Nam sicut declarant laiones,
et quasi nobis exemplo se, q n cognitionem
sui uitulorum, per quada signa ueniat
appatu n. armoru uisuli precij et illij
bonitate ac potur cognoscere potat. Certu
itag, uestigij belluaru precij, quada men
sar, palu, gulan, rabe st, deprehendere
macellary i si arbitri exbrese possint
et n possit potur ad ingenioru, qua djs
rebutu atoris proxima se indolem penetrare.
Qui hortos et uiridaria curat, dissimilam,
herbaru uarietatem, floru amantate

De ingenij cognoscendis.

ex odore foliorum abstrito potius cognoscere
 piceorum foliorum, aut cupressi alium, uenatorum
 animalium cognitionem habent, et quod in
 locis illis in silis serueri, uenarij debe-
 ant, certa uerum notitiam in se habent,
 cur si possint etiam Philo, ingeniorum acumi-
 ne praediti, in ipsorum cognitionem uerari
 et bona ingenia ex certis signis cognos-
 cere, et aegrum horum copiam magno in-
 mero Philo tradidere, et omnia artium scien-
 tiarum cognitione minus quantum praediti
 et sciant, et se ante oculos proponere
 Parentes imprimis et patria magis aut
 ingeniorum arguenda, ueluti ex insosi-
 nus, ex elephante elephas, quo uel
 belluarum est prudentior, natu procreantur
 uidentur, ita indubitanter d, erit, et
 parentibus ingeniosus, qui ingenio alius
 optimo praediti sunt, natu ingeniosus. Ita
 Heuon Heuon parit, abalua, capal-
 dian, Iuppiter Mithran et Apollini,
 maxime a matris ingenia filiorum mori
 aueratur. cuius rei denotatio et ad
 Philo et Medicos pertinet. Philo et
 de hoc argumento fusius copiosius disputare

De ingenij's cognoscendis.

90.

Aliter inter alia, nec minimum ingenij' indicium
A signu' e' patria, seu calu' Temperata,
et Conditio, qua nascimur, et in hanc huius
asuran' in immortalitatis murere omni
comudandam ex utero matris e'pinus.

Qua de re ita Tullius in illis, quos de fato
conscripsit, libris. Athenis calu' ferue,
et quo acutiores censentur Attici. Cras-
sum Thebis, quare pingues Theban, et sua-
lentes. Ita docuit, et hac de re, suam sen-
tentia' praeiit Plato in Timaeo. mores

cali pro regionibus ad temperari. Hinc quia
Baetorum crassu' calu' fuit, Graecoru' oia'
stupidissim' et in maximos errores ingenij'
vitio, et labe labi et concidere putati
sunt, ut etiam in proverbijs e' videt. Illi,

Baotia auri' Baotia. Hinc Verus in
epist. in indicij'. Baotia in crasso
aere natu'. Quod ego inde superiora sapin'
proferdu' ee, ga' potius cu' nullo admodu'
ingenio abiectione, uilem, turpissimam
gulam et uocacitate' habet coniuicta.

Cognita n. plurima inter se uicia s' potu'
Cognita, et Nepida gloriatur. Ita quid
Eu balu' gloriatur, ipsi Baoti sumus.

De ingenii cognoscendis.

inquit, ad bibendum et uorandum precui in lin-
 ulemus. Inde Thebanus Herculem eluce-
 scit, Antiquitas, a gressu et literis adeo
 alienus, ut etiam praecipitorem, pro saug-
 contruicariis. Verum omittimus Baotos,
 quae frustra est, quicquid Baotus ueniam
 aurea habent Baoticas, quibus quicquid
 longe contenderes de ingenio in
 gora Thebanica recitares. Cantent ho-
 Thebanus, quandoquidem loqui nesciat.
 Adde huius experientia nullatenus adu-
 sione quotidianam. Germanorum, His-
 panorum, Italorum, aliorumque populorum
 ingenia, quae patris calidum conditionem
 sequuntur. Sicuti Itali, aere, auri-
 Hispani propter calidam denandiam,
 quod in calidius sit, frigidam aeris de-
 hanc ita exdeant, ut necesse sit
 recens natos in partibus aereis quae de-
 mens calidam hanc haurire: Germani
 contra, et quicquid ad septentrionem
 spectat, propter calidum frigora, quae
 condensa tur, militares magis sunt, et
 ad labores, fortis, quae toleranda

De ingenij's cognoscendis. 92.

magis nati educatiq; s; ad ingenioru
admiranda quaestione, dissertationumq;
acutissima inveniendā. Ex eodem capite
eos, qui in montib; nascuntur, ingenio
valere ante alios videmus, quoru nata
sem fortuna parentumq; iudicio in ualtes
depressit. Parentes, patria, calu, sequit
educatio: sepius sine miru cogitari
uidentur, ut q; parentes, patria, calu
omnem indolis elegantia, omne ingenij
amantate largiti s; negligetior, re
missiorq; educatio infelicissime pessimet.
Loquimur uero de illa educatione, que
infantes statim eorundemq; corporu cu,
rationem concernit.

Educatio mag; noie intelligimus, lactatio
nem, ciborumq; potuq; consuetudinem lon
go satis tempore familiarem. Quarta
pro deum hominumq; fidem, ingenia, cum
q; fortunatissimam felicitatem pa
rentes, nati, naturaq; Inq; Deo Opt. Max:
com uincuerunt, lacte alieno destructa
sunt, et ad res pessimasq; turpissime s;

De ingemis cognoscendis.

enutrita, quia alienarum feminarum ubera
 superuat, cum materno lacte exordia
 prohiberentur. Aliorum praeterea
 vitiorum usque ad ingeniorum acutissima valere
 plurimum Ciceronis est auctoritas, et id
 de deorum natura: quum etiam, inquit, quo
 utaris cibo, in hoc est ad mentis acie.
 Nec unum numero cibum ingenium non solum
 faciat, et conservat. Alia prout de cerevisia
 sima ingenii argumenta suppeditavit
 Philonis facile omnium principum Aristoteles, quod
 ingenium per optimam corporis constitutionem
 eiusque elegantiam compositionemque non tenet,
 rariè explicavit. Si non postea ubi aliqui
 illustriorem quam sol, quamvis deorsum
 pelluceat, quia serena, quia pellucida est,
 hancam solis faciem delitescere rectè cog-
 noscimus, verissimè affirmamus, optimam
 corporis faciem habentis ingenii elegantiam
 praesefere nihil dubitamus. Ingenium
 prout ex hoc fonte et capite huius
 modi si serè iudicari. Caropipiniste
 minor, mollior et suavi plena, non admodum
 non adipata, et quasi more pugnile consti-
 tata. Si ea, quae scapularum musculorum
 ambiunt, et collum circumciant, si quae

*
indicat*
subluvia

De ingenis cognoscendis. 84.

generari faciem impleat, ita expleat, ut expleat
ut nihil enormiter redundet, deformiterq;
mutilis veluti sarcina prouberet. Corpus
Athleticum, multa carnis mole oblitum, flos
lactem indicat, qui calidus sineat apertius,
quam parnasum conscendat, multarumq;
pazaria. Fronte lata et rosunda oculis
croceis conspersis, manducula patentes, de-
pendentesq; collis pingue et grandisculis,
lumbi carne abundantes, crura longa et
crassiora, semper Milesem significat,
nunquam a Platone. Adde eos, q;
labia crassa habeant, et exprorecta,
et amplius de quo prominant, sed uos ce-
quemadmodum etiam illos, quos super alia
teris, ad tempora porriguntur. Indociles
vero et illos, quos ad parvam exigentiam
frontem coniecit: Hae sunt regalia signora
arguenda, ita alia se concepta. Ea
porro vultu commemorat sequentia. Corpo-
ris colorem imprimis, q; ex albo rubroq;
venuste decoris miscetur; corpus iuven-
dente purum i; pellis leuiss; pili n; admodum
rigidi, nec adeo nigri; Lun oculis et aspectus

De ingenij cognoscendis.

bene oritur, decorus, admirabilis, et Cæsius, sicut
 Cæruleus, qualis est color maris, et Cæli.
 Cuiusmodi sunt oculos in sua Mincera et
 Pallade non frustra antiquitas condensavit.

Tum deinde memoria, quæ pars ingenij
 magna est, valere aperit, et cogit
 partem superiorem habeat nitorem et
 heretioram et elegantioram. Quam
 Helix testatur, nimis usam et
 laborum literarum, confirmat auctoritas
 sapientissimæ, uti verissimæ sapientia
 veritas pronuntiatur. Quæ, inquit, erant
 ingenij, et fortitudo, sunt amixta bonorum,
 quam Salomonis in dolem ex eisdem elegit,
 et pulcherrimam corporis formam,
 et maiestate eduxisse utramque consensu
 et constanter affirmant. Quorum sane
 auctoritati potèra addimus exemplum.
 Quia non antiquissima illa celebratissimæ
 formarum miracula, Helenæ, Ariadnæ,
 Apollinæ, Alonæ, Narysæ, Hippolitæ
 forma longissime arcelesione, Jacobus ille
 Patriarcharum pater, Salomon,

De ingenij Cognoscendis.

86.

Adanur ille omnium parens, nouissimi
in super deq; ter optimus, Max: 60th p
Saluatorq; nr Christus, in isdem dia
sunt summa, et maxima quaeq; maxime
fuerunt; plerumq; n. cum forma pulchri
tudineq; corporis, coniuncta e animi inge
ny, ueritas; rectitudinēq; pro ueritate,
ut magis illud Rhetorū Doctōr uaglus,
nen Ambrosius: speciem corporis sine
lachu et mentis figuram, probatū.
Quod si praeterea regis imperioq; ee dign
in temp; existimati s; y quib; forma
dignitas fuit ante alior illustrior;
que nammodū in apibus Anij offer
ruit, in alijs Seneca de clementia
qui dubitamus ea uiridem et aca
et fortuna praeter forma dignita
tem, singularē in super edia ingenij ad
mirabilitate comunicasse.
Qd hanc externa maxime ingeniorū s;
indicia, et remotius aliquantū ab
interna ingeniorū uirtute abiuuata.
Super sunt ista alia, quae ex ingenij
quam propine uelut; sortibus enarant.

De ingenij cognoscendis.

Ingenij quomam aliud est nihil, quod
 unicus ingenita, optima ingenij argu-
 menta sunt, qua ingeniam ipsam un-
 maxime consequuntur. Cuiusmodi
 sunt, Cuius teste sicut de quibus, do-
 cilitas et memoria, quae uno genere nunc
 ingenij appellatur. Quae si palatur
 Cicero, magnus ille est Rector et
 Doctor Augustinus de Trinitate c. ii.
 In his nihil tribus, inquit, memoria, intelli-
 gentia, voluntate inspicere solent etiam
 ingenia parvulorum. Habent quoque ex
 sanctorum virorum auctoritatibus tria
 ingenij manifesta indicia, docilitatem
 memoriam, et bonam voluntatem. Quae
 vero idem triplex solet esse maius ingenij
 eodidem alia consequuntur vestigia, quibus
 ingenium deprehendere possimus.
 Primum est eorum ex Epicuri sententia,
 qui ad veritatem sine ullius adiutorio con-
 cedunt, quia ex se ipsis illis innotuit.
 Ibi ipsi viam faciunt, quae sese in sum-
 mam proferant scientiarum artem si-
 larumque admirabilitatem. Tunc est
 curus. Sicut et proinde totus intellectus ap-

De ingenij cognoscendis. 88.

pellatq. Affertur eorum e, qui ipse
indiyent aliena, n ituri, si nens pra
ceperit, sed hanc secuturi; cuiusmodi
fuit indoles Metrodori; q quidem
misi equoru similes videntur, quoru
nescio diribum dixerim ac pertina
cia, qd naq in itineribz prograd
sed semz subsequi obstinate refracta
riqz obstantur.

Tertiu illoru e, qui cogi ad rectu com
pellig, debent, quibz n duce tantum
opus sit, sed adiutore, et et ita dica
doctore, pro quoru ingenioru varia
tate alia nulla est acute et copiose
magistro nemine inuenire. Dista qd
videtur citiqz memoriqz percipere,
facile discernere, ratiocinari, argu
sari, ad inspinabata et acute dicta
arrivere, res arte factas novatqz ad
mirari, et quare, facile ea, que
cum raritate aliqua admiratione com
iuncta snt, assequere, et deuenere,
aerferere n potius gratissima Platonis
et Senecae iudicia. Horu alter

tuteat

nullu

ardue et pulsat et difficile, invenire
 quoniam, qui ingenio facile tenet, pra
 mmoderatus, qui a se tractatur, addit
 etiam inmoderatus. Quam Rueram
 Platonis sententiam explicatius ex
 plaravit. Bullu magnu ad ingenij
 sine mixtura demeritiae fuisse, cuius
 rationem reddidit ipsam. Non est grande
 aliqd, inguit, et supra ceteros homi
 nisi nota meos, non est quidam
 subline et in arduo positu condigra
 quamdiu apud se est. Desistat opor
 tet a solito, et offeratur, et arduat
 franoi et rectorum suu rpiat, cog
 ferat, quo se hinc hinc aspiciendere.
 ita unamur horet acutor et ingenio
 lot, nunquam varior et, exagubiles, his
 similes. Nonnunquam subtrahi, et ab
 alioru rardiditken, aut leatā hysty
 diligentia indignari. Videat et of
 corporibz agitet, mobilesq, fiat, ulociq
 etiam ad aliquu excoqisatqz moneri.
 Moreatur n! lenus et illustri finitur
 sanguinis galacritate, atq, ut cum Gen,

De ingenij cognoscendis. 90.

Di hano Colunclag loquar, uinacitate.
quem admodum n. materia, aliqua den-
sione, purioraq; iere plena facile
auenditor, ita quoq; ipsoru animus eius
mors e, ut citissime in flamas, que s.
ingemors modq; profilia, amineburg;
Cum n. animi uis oes hbi ubiq; parez
suz, quam simillimi snt, aliter in alioz
aliterq; operari uivemus; animoru istud
impedimentu debet necessario a corpo,
ris inconuoto prouenire. Et qd
plane oibz rectissime iteru genitioraz
qd impeditoraz, tardioraz q; corpora,
es etiam ingema esse impeditoraz.

Quibz oibz demq; ultima superaddimus;
Adum snt: cordis. Alia n. cordis e est,
locatio in corpore hois cordati est sa-
pientis, alia in corpore hois inedi, Labii,
ignari. Quot sapientissimuz ille distim-
ulera potuit minime, sed rem apertissime
e confessus. Cor sapientis, ait, n dex-
tera eius, et cor stulti in sinistra illius,
quamuis a desint, qui sapientis pro q;

De ingenijis cognoscendis.

nunciatum cogitans aliter interpre-
tari, ut quamvis cor, unde vis movetur,
motusq; omni emarat, crasbe horacip
in parte hōis sinistra declinet, eius tñ
motus in labus dextere tendere, ita
sapientem ad recta sepe tendere, recta
cogitare, recta loqui, recta operari.
Ex q̄s̄ sane oib; manifestissime q̄s̄
quem admodum rerū aliarū dūm, ita
etia, certissima & indicia et argumenta
ingeniorū. Sunt enim verō illa pariter
quib; nascimur, patria, calum, aëris
venerissima beatissimaq; experies, quā
sive ut citatis dera trahimur. Est
duabus, lac, ebera, cibi, adeoq; ipsi
quib; enutrimur, e terra corporis
species et forma, e front, genū, labia,
oculi, colli, e dorsum, lumbi, pedes, crura,
quae ita dicitur ingenitam vim et ingenū
a nat et fortūā convenientissime ab
temperantur, linguantur, accommodantur.
Sunt deniq; appetitus, affectusq; qui

De ingenij cognoscendis. 92.

cuiusq; indolem et vitam sequatur.

Hos igitur, ac, animadvertite, ad ob-
servate, ex his latentis animi dignitate
atq; indolem existimate, illamq; ad vir-
tutes et ad summa demq; oia accomodate,
properate, aspirate. Facet ista quae
in vobis ad nativae vitae utilitatem, atq;
emolumentu, benignior benignior
nae liberalitas caecidit, vobis porro
istis proferte, atq; praestate; ista
exempla alioru, q; ingenioru suoru
subsidio praclarissime vj; laborum,
industriarumq; suoru servatur repon-
dant, videlicet etiam aere admitticulo
felicissime consequenim, emeritam
demq; sanam, glorie, existimationis
gloriam, atq; immortalitatem. Divi.

